Khmer Story Lovers

ទឹកដី និងមនុស្ស
មុនឆ្នាំ ១៩០៧

ចាប់ពីឆ្នាំ ១៧៩៤ គ្រួសារចៅហ្វាបែន ដែលក្រោយមកគេដាក់ឈ្មោះថា "ត្រកូលអភ័យវង្ស" នោះត្រួតត្រាខេត្តបាត់ដំបងនិងសៀមរាបទាំងមូល ។ តែក្រោយមក គេកាត់ដែនដីខ្លះ ហើយប្តូរផ្លាស់ច្រើនលើកច្រើនសារ ។ នៅពេលចុងក្រោយនេះត្រកូលអភ័យវង្សត្រួតត្រាតែដែនដីតូចមួយប៉ុណ្ណោះ ។ នៅដំណាច់សតវត្សនេះ ខេត្តបាត់ដំបងមានទំហំប្រហាក់ប្រហែលសព្វថ្ងៃ តែត្រូវបានការដូរដេញខ្លះ ។ ខេត្តបាត់ដំបងពេលនោះ មានស្រុកតែ៤ទេគឺ **ស្រុកបាត់ដំបង ស្រុកមោងឫស្សី ស្រុកមង្គលបុរី និងស្រុកស្រែអន្ទាក់** ។ កាលដើមស្រុកស្រែអន្ទាក់ ជាស្រុកមួយលាតសន្ធឹងនៅតំបន់ខាងលើនៃដងស្ទឹងមង្គលបុរី និងតំបន់ប៉ៃលិនសព្វថ្ងៃគ្រាន់តែជាភូមិតូចមួយ ។ នៅពេលនោះស្រុកសិរីសោភ័ណអូរជ្រៅនិងព្រះនេត្រព្រះ មិននៅក្រោមអំណាចខេត្តបាត់ដំបងទេ។

ខេត្តបាត់ដំបងជាទំនាបល្បាប់ ប្រកបដោយជីវជាតិ លាតសន្ធឹងពីទិសអាគ្នេយ៍ទៅពាយព្យ ។ នៅខាងនិរតីមានជួរភ្នំខ្ពស់ៗ

ដែលគេហៅថាជួរភ្នំក្រវាញ មានឈ្មោះល្បី ដោយសារមានដុះក្រវាញដែលគេត្រូវការទិញយកទៅធ្វើថ្នាំកែ រោគផ្សេងៗ ។ អ្នកស្រុកនៅទីនោះប្រកបរបរតែម្យ៉ាង គឺបេះក្រវាញលក់ គេហៅ ថា ពួកសួយក្រវាញ ។ នៅតំបន់ភ្នំក្រវាញប៉ែកខាងបាត់ដំបងនេះ មានកំពូលភ្នំខ្ពស់ៗ ដូចជាភ្នំមូស(១៣៣៧ម) ភ្នំទឹកព្រិល (១១២៣ម) ភ្នំតាដិត (១១១៤ម) ។ ជួរភ្នំក្រវាញនេះ មានបន្តទៅខាងកើតទៀត ជាកូនភ្នំរដាច់រដោច រហូតដល់ក្បែរៗទីប្រជុំជនបាត់ដំបង ដូច ជាភ្នំសំពៅ ភ្នំក្រពើ ភ្នំក្តោង ភ្នំរំសាយសក់ ភ្នំបាណន់ ។ល។ ភ្នំរដាច់រដោចទាំងនេះមាននិទានក្នុងរឿងព្រេងចៅរាជកុល និង នាងរំសាយសក់ ដែលលោកតាលោកយាយយើងឧស្សាហ៍និទាន ដោយមានជំនឿមុតមាំ ។

១- ស្ទឹងសង្កែ

ស្ទឹងសង្កែជាស្ទឹងសំខាន់ហូរកាត់ទីប្រជុំជនបាត់ដំបង ។ ស្ទឹងសង្កែមានប្រភពនៅភ្នំទឹកព្រិល ដែលជាភ្នំខ្ពស់មួយនៅត្រង់តំបន់ប៉ៃលិន ដែលគេហៅថា ស្រុកឈើ មានស្ទឹងអូរតូចៗជាច្រើនហូរចាក់មក ដូចជាអូរក្បាលក្របី អូរគគីរ ស្ទឹងក្រញូង អូរស្តាន អូរត្រែង អូរអណ្តូង ស្ទឹងកំពង់គល់ ។ល។

កាលដើមឡើយ នៅប្រមាណ ៣ គ.ម. ខាងត្បូងទីប្រជុំជនបាត់ដំបង ស្ទឹងសង្កែហូរបែកជាពីរ គឺអូរដំបង និង អូរសង្កែ ។ តែក្រោយមក គេបានចាត់ចែងទប់ស្ទឹងអូរដំបងនេះ ដើម្បីឲ្យទឹកហូរមកតែមួយផ្លូវ តាមស្ទឹងដែលហូរកាត់ទីប្រជុំជនបាត់ដំបង ។

ឯកសារសរសេរដៃរបស់ព្រះគ្រូសិរីសត្ថា កែវ សាង អនុគណ ស្រុកបាត់ដំបងបានពិពណ៌នាអំពីស្ទឹងសង្កែកាលជំនាន់ដើមថា :

«តាមសេចក្តីដំណាលរបស់ចាស់ទុំមុនៗមក និយាយថា ស្ទឹងបាត់ដំបងកាលពីដើមជាស្ទឹងតូចមួយមានទទឹងប្រហែល ៤ម ត្រង់មុខវត្តសង្កែ ហើយមានដើមសង្កែមួយដុះទេរទៅត្រើយម្ខាង ។ គេដើរលើដើមសង្កែនោះឆ្លងស្ទឹងបាន បានជាដីត្រង់នោះគេហៅថា គុម្ពសង្កែៗ ។ តមកគេបានសាងវត្តនេះឡើងហៅថា *វត្តសង្កែ* ។ ឯតួស្ទឹងធំសំរាប់ខេត្តបាត់ដំបង គឺស្ទឹងនៅត្រង់ភូមិអូរដំបងសព្វថ្ងៃនេះបានជានៅខាងចុងស្ទឹងនេះ គេហៅថា ស្ទឹងចាស់ គឺនៅត្រង់ភូមិស្ទឹងចាស់ »។

ឯកសារបានអធិប្បាយអំពីការទប់ស្ទឹងចាស់ដូចតទៅ :

«ក្នុងឱកាសដែលទប់ស្ទឹងនេះ គេធ្វើទំនប់ត្រង់ស្ទឹងបែកក្បែរវត្តខ្វែង ប៉ុន្តែទប់មិនជាប់ចេះតែបាក់ច្រើនដងច្រើនគ្រា ។ ទើប

ពេលក្រោយ គេយកទូកថ្មធំមួយមកដាក់ទទឹងព្រែក ហើយ ដាក់ដីធ្វើជាទំនប់ ។ មានចាស់ៗភាគច្រើន ដែលបានចាំរឿងរ៉ាវនិយាយតៗគ្នាមកថា គេធ្វើពិធីបួងសួង ដោយសំពាប់ស្ត្រីមានគភ៌បូជាវត្ថុសក្តិសិទ្ធិដែលរក្សាទំនប់នេះផង ។ ត្រង់នោះ ហៅថាព្រែកពណ្ណរាយ ។

មានចាស់ទុំមួយពួកទៀតនិយាយថា គេបានធ្វើកូនសាលាតំកល់បដិមាបីអង្គ គឺព្រះពុទ្ធរាព្រះហស្ត ១អង្គ ព្រះពុទ្ធប្រក់នាគ ១អង្គ និងព្រះនារាយណ៍១អង្គ នៅក្បែរទំនប់នោះ ។

តាំងពីថ្ងៃនោះមក ទំនប់ក៏លែងបាក់ ទឹកក៏ហូរតាមស្ទឹងបាត់ដំបងបណ្តាលឲ្យស្ទឹងនេះកាន់តែរីកធំឡើងៗ ។ ស្ទឹងដែលហូរតាមអូរដំបងក៏កាន់តែរាក់តូចទៅៗបន្តិចម្តងៗ ។ »

ឯកសារដដែលនេះ បានចែងអំពីកូនសាលាដែលតំកល់បដិមានោះថា : «...បានសួរចាស់ទុំ ដែលនៅជិតភូមិខ្វែងនេះមានលោក ជាងភៀន ជាដើម និយាយថាកាលនៅក្មេង គាត់ឃើញមានសាលាតូចមួយរបៀបជារោងអ្នកតា ។ មនុស្សចាស់ៗនិយាយថា សាលានោះគេធ្វើដោយឈើតាត្រាវ ស្ថិតនៅក្បាលជ្រោយខាងកើត ខាងមុខវត្តខ្វែង ជិតនិងមាត់ទឹក ។....តែដល់គាត់ធំឡើង ស្រាប់តែឃើញ ដីបាក់ច្រាំងធ្លាក់មកក្នុងស្ទឹងដោយបាត់ទាំង

រោងអ្នកតានោះផង ។»

ចំណែកឯបដិមាទាំង៣អង្គវិញនោះ ឯកសារដដែលនេះនិយាយថា : «កាលពីសម័យសៀមគ្រប់គ្រងខេត្តបាត់ដំបង ពីឆ្នាំ ១៩៤១ ដល់ ១៩៤៦ គេរើសបានព្រះពុទ្ធរូបប្រក់នាគធ្វើអំពីថ្មបុរាណ នៅក្នុងស្ទឹង ជិតទំនប់នេះ...........គឺជាព្រះដែលតំកល់ក្នុងពិធីបួងសួង ពេលដែលទប់ទឹកនោះ ។

.....បានពិនិត្យឃើញ ព្រះនរាយណ៍ ដែលគេតំកល់ទុកគោរពបូជានៅក្នុងព្រៃខាងកើតវត្តខ្វែងសព្វថ្ងៃនេះ ប្រហែលជាគេនិមន្តយកព្រះនរាយណ៍ទៅទុកធ្វើសក្ការបូជាមុនពេលច្រាំងបាក់ ។ ឯព្រះរាព្រះហស្តវិញប្រហែលជាគេបានយកចេញពីកន្លែងនេះដែរ ។»

ឯកសារនេះ បានសន្និដ្ឋានថាទំនប់នេះប្រហែលជាស្ថាបនាតាំងពីមុនចៅហ្វ៊ា បែន ចូលមកកាន់កាប់ខេត្តបាត់ដំបងម៉្លេះ គឺមុនឆ្នាំ ១៧៩៤ ទៅទៀត ។ ចំពោះរឿងនេះលោកតា រស់ ប៊ុត បានបរិយាយថា : «នៅពេលមួយនោះ យួនបានចូលមកចាប់លោកបាឡាត់ស្តីទីខេត្តបាត់ដំបង យកទៅឃុំទុកឯស្រុកវាអស់ពេលច្រើនឆ្នាំ ។ លោកចៅឃុនបាននាំទ័ពពីស្រុកសៀម លើកតាមវាយយកបានលោកបាឡាត់មកវិញ ។ ចាប់ពីពេលនោះមក គេក៏ទប់ស្ទឹងចាស់នេះ កុំឲ្យយួនចូលមកលឿនពេកព្រោះស្ទឹងចាស់នេះត្រង់

ណាស់ ។» ឯវិធីទប់ស្ទឹងមាននិយាយដូចឯកសារមុនដែរ ។ «នៅពេលទប់ចុងក្រោយ គេយកដើមឈើទាំងដើមៗមកច្រុះតំរៀបគ្នាទទឹងស្ទឹង ដោយមានដាក់ទូកថ្ងៃមួយ ដែលមានស្បៀងអាហារនិងភស្តុភារផ្សេងៗ ។ គេរៀបចំពិធីបួងសួង ហើយគេហាមដាច់ខាតមិនឲ្យស្ត្រីមានផ្ទៃពោះ ដើរកាត់មុខរោងពិធី ។ នៅពេលដែលគេបួងសួងឆាកហ៊ោរឡើង ស្រាប់តែមានស្ត្រីមានផ្ទៃពោះម្នាក់ដើរកាត់មុខរោងពិធី ។ គេក៏ចាប់ស្ត្រីនោះសំលាប់ដាក់ក្នុងទូកឲ្យចាំបាតទំនប់ហើយគេក៏លុបដីចាក់បំពេញទៅ ។ លុះធ្វើទំនប់រួចហើយ គេដេញហ្វូងដំរីឲ្យដើរចុះដើរឡើងតាមអូរសង្កែ ឲ្យរបេះរបើកដីកើតជាផ្លូវទឹកធំសំរាប់ជំនន់ឆ្នាំក្រោយ ហើយកុំឲ្យទឹកហូរខ្លាំងធាក់លើទំនប់ ។»

បើយើងគិតរឿងលោកបាឡាត់ និងលោកចៅឃុំនោះរឿងនេះកើតនៅពាក់កណ្តាលសតវត្សទី ១៩ ទេ មិនមែនមុនលោកចៅហ្វាបែននៅចុងសតវត្សទី ១៨ទេ ។ ម្យ៉ាងទៀតប្រវត្តិវត្តបាឡាត់ក៏បានចែងដែរថា យួនបានមកចាប់លោកបាឡាត់រស់ នៅឆ្នាំ ១៨៣៧ យកទៅឃុំទុកស្រុកវាអស់ពេលដប់ឆ្នាំ ។

បើនិយាយពីដើមឈើដែលគេច្រុះធ្វើទំនប់នោះវិញ ដើមឈើធំៗទាំងនោះទើបតែនឹងរបេះធ្លាក់អណ្តែតទឹករស់ ប្រហែលជា

២០ ឆ្នាំមុននេះទេ ។

ចំពោះរឿងទំនប់នេះទៀត លោក ញ៉ិក ហួត បានប្រាប់ថាជីដូនគាត់បានកើតទាន់ការទប់ស្ទឹងចាស់នេះ ។ នៅពេលដែលសៀមចូលមករៀបស្រុក លើកទំនប់សង់បន្ទាយ បងប្អូនខ្មែរបាននាំគ្នារត់ចូលព្រៃលាក់ខ្លួនពួនអាត្មា មិនឲ្យពួកសៀមយាយីឆក់ប្លន់ទ្រព្យសម្បត្តិ ។ លោកតាហួតបានប្រាប់ទៀតថាឲ្យតែឮមាត់សៀមចូលភូមិម្តងៗ សូម្បីតែឆ្កែក៏រត់ពួនដែរ ។

បើគិតត្រឹមជីដូនលោកតា ញ៉ិក ហួត យើងឃើញថាមានប្រហែលបីតំណមនុស្សប៉ុណ្ណោះមកទល់នឹងឆ្នាំ ១៩០៧ មិនអាចលើសពី ១០០ឆ្នាំបានឡើយ ។

ម្យ៉ាងទៀត អ្នកធម្មជាតិវិទ្យាបារាំងឈ្មោះលោក មូហូ ដែលបានមកធ្វើទស្សនកិច្ចនៅបាត់ដំបង នៅពាក់កណ្តាលសតវត្សទី ១៩ បានសរសេរថា ស្ទឹងសង្កែនៅពេលនោះ មានទទឹងប្រហែល ១២ ម៉ែត្រទេ នៅកន្លែងខ្លះ ។

មានមតិខ្លះនិយាយថា ស្ទឹងចាស់ គឺស្ទឹងអូរដំបង ជាផ្លូវទឹកត្រង់ទៅទន្លេសាប អាចឲ្យសឹកសត្រូវលើកទ័ពមកវាយបានដោយងាយ ទើបគេទប់ស្ទឹងនេះឡើង ។ តែតាមពិតបើយើងមើលផែនទីយើងនឹងឃើញថា ស្ទឹងចាស់បត់បែនក្វិកក្វក់ជាងស្ទឹងសង្កែ

ឆ្ងាយណាស់ ។

បើនិយាយពីយុទ្ធសាស្ត្រវិញ ស្ទឹងសង្កែក៏មិនមែនជាចំណុចមាំជៀតចូលមិនបាននោះទេ ព្រោះតាំងពីមុនចៅហ៊្វាបែនមកកាន់កាប់បាត់ដំបង ទ័ពតេជោទែនបានវាយរុញច្រានទ័ពចៅហ៊្វាបែន រហូតដល់មានការប្រយុទ្ធគ្នាយ៉ាងសាហាវនៅត្រង់តំបន់ដូនទាវ ។

(ឯពាក្យថា ដូនទាវ នេះទៀត ក៏មានទាក់ទងនិងចៅហ៊្វាបែនដែរ ។ ឯកសាររបស់ព្រះគ្រូសិរីសត្ថា កែវ សាង យោងតាមព្រះថេរដីការបស់សម្ដេចព្រះវនរ័ត អ៊ុំ ទូត បាននិយាយថា «កាលចៅហ៊្វាបែនរត់ពីស្រុកខ្មែរមកបាត់ដំបង មានភរិយាម្នាក់ ឈ្មោះនាងទាវ ។ ក្រោយមក នាងទាវនឹករលឹកស្រុកកំណើតពេកក៏សុំលាចៅហ៊្វាបែនត្រឡប់ទៅស្រុកវិញ តែចៅហ៊្វាបែនមិនព្រមអនុញ្ញាតឲ្យទៅសោះ ។ នាងទាវក៏លួចរត់ធ្វើដំណើរតាមទូក តាមស្ទឹងសង្កែត្រឡប់ទៅស្រុកវិញ ។ នៅពេលនោះ ចៅហ៊្វាបែនដឹងទាន់ក៏ចាត់បាវបំរើឲ្យតាមនាងទាវ ដោយបញ្ញត្តិថា បើទាន់ត្រង់ណាឲ្យសំលាប់ចោលត្រង់នោះ ។ ពួកបាវបំរើតាមទាន់នាងទាវ ក៏សំលាប់នាងទាវកប់ត្រង់ក្បាលជ្រោយដូនទាវសព្វថ្ងៃ ។ ខ្មោចនាងទាវនោះ ក៏ក្លាយជាបីសាចសំរាប់ទទួលក្រយាបូជាពីអ្នកដំណើរចុះឡើងតាមផ្លូវទឹក ។ ហេតុទាំងនេះហើយដែលនាំឲ្យមានពាក្យ ថា

ដូនទាវ រហូតដល់សព្វថ្ងៃ ។)

ជាមួយគ្នានឹងការទប់ស្ទឹងនិងសាងកំផែងនេះ គេបានបញ្ចុះសីមា អំពីថ្មភក់ មានចារអក្សរអាគមគាថា ដាក់នៅបាតស្ទឹងសង្កែត្រង់វត្តកំពង់សីមាមួយកន្លែង នៅពាមសីមាដែលជាទីប្រសព្វមុខនៃស្ទឹងស្រែងនិងស្ទឹងសង្កែមួយកន្លែង ។ គេដាក់សីមាក្នុងស្ទឹងនេះ ដើម្បីការពារសឹកសត្រូវនិងសត្វសាហាវផ្សេងៗ ។ ចាស់ៗនិយាយថា កាលដើម សម្បូរក្រពើណាស់ ហើយក្រពើតែងមកខាំមនុស្សរាល់ៗឆ្នាំ ។ តែចាប់តាំងពីមានបញ្ចុះអាគមគាថានៅក្នុងស្ទឹងមក ក្រពើដែលមុជទឹកហែលមកនោះ ត្រូវផុសងើបពីកំពង់សីមារហូតដល់ពាមសីមា ដោយសារតែបារមីនៃសីមានេះ ។ គេអាចស្ទាបសីមានេះបាន នៅរដូវទឹកស្រក នៅកំពង់សីមា ។ ដោយសារក្រពើមុជទឹកមិនលិចនេះ អ្នកស្រុកអាចដឹងខ្លួនទាន់មុនពេលមកដល់នៃក្រពើ ហើយគ្រោះថ្នាក់ដោយក្រពើខាំ ក៏បាត់ទៅដែរ ។

ក្នុងគោលបំណងដដែល គេបានបញ្ចុះថ្មគោលនៅជុំវិញទីក្រុងដែលយើងអាចប្រទះឃើញថ្មនេះត្រង់នេះមួយត្រង់នោះមួយ រហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ គឺជាថ្មធំៗដែលគេកប់ស្មើដី មានច្រើននៅជុំវិញវត្តកំពង់សីមា ។

២- អំពីប្រជាជនបាត់ដំបង

ក- ចំនួនប្រជាជន : ខេត្តបាត់ដំបង កាលជំនាន់ដើមមិនសូវមានមនុស្សម្នាប៉ុន្មានទេ ។ ដីមួយភាគធំជា ព្រៃ ព្រៃរបោះឬជាវាលស្មៅវាលស្មោង ។ យើងឃើញស្រាប់ហើយលោកម្ចាស់ទៅបរបាញ់សត្វនៅ អូរស្រឡៅ នៅវាំងកេសី ដែលជាវាលស្បូវដ៏ធំធេង ។

កាលពីរវាងឆ្នាំ ១៩០០ មនុស្សមានច្រើនតែនៅតាមដងស្ទឹងពីកំពង់អំពិលរហូតទៅដល់បាក់ព្រា នៅតាមដងស្ទឹងមោងខ្លះ តាមដងស្ទឹងមង្គលបុរីខ្លះ ។ ឯភូមិដែលនៅឆ្ងាយពីដងស្ទឹងមានតិចតួចណាស់ ដូចជាកំពង់ព្រះនិងគាស់ក្រឡ ។ល។

អ្នកប្រាជ្ញបារាំងឈ្មោះ ប្រិយាង ដែលបានមកដល់បាត់ដំបងកាលពីឆ្នាំ ១៨៨៤ បានសន្និដ្ឋានប្រជាជននៅបាត់ដំបងសម័យលោកម្ចាស់ថា មានប្រហែល ១០០.០០០នាក់ ហើយមានបែងចែកដូចតទៅ :

	មនុស្សប្រុសអាយុច្រើនជាង ១៥ឆ្នាំ	*ស្រីនិងកូនក្មេង*
ខ្មែរ	១៥.០០០ នាក់	៤៥.០០០ នាក់
ខ្មែរដែលប្រកាស ខ្លួនថាសៀម	៤ ០០០នាក់	១៤.០០០ នាក់
សៀម	២ ០០ នាក់	៦ ០០ នាក់
ឡាវ	១.៥០០ នាក់	៤.៥០០ នាក់
ជ្វា	១០០ នាក់	៣ ០០ នាក់
យួន	២.០០០ នាក់	៣.០០០ នាក់
ចិន	៣.០០០ នាក់	៣.០០០ នាក់
កូឡា	៣.០០០ នាក់	៣.០០០ នាក់
បូករួប	**២៩.៨០០ នាក់**	**៧៤.៤០០នាក់**
រួមទាំងអស់	**១០៤.២០០ នាក់**	

យើងសង្កេតឃើញថា ទោះបីខេត្តបាត់ដំបង នៅក្រោមអំណាចសៀមក៏ដោយ ក៏ជនជាតិសៀមមិនអាចមករស់នៅបានងាយនៅបាត់ដំបងដែលមានដីសំបូរជីរជាតិនិងត្រីសាច់នោះទេ ។ យើងឃើញមានសៀមតែ ៨០០ នាក់ប៉ុណ្ណោះ ដោយរាប់ទាំងស្រីនិង កូនក្មេងផង ។

តែការប៉ាន់ប្រមាណប្រជាជនបាត់ដំបងដោយលោក ប្រ៊ីយាង នេះមិនច្បាស់លាស់ទេ ព្រោះមិនមែនជាការជំរឿនតាមលក្ខណៈបច្ចេកទេស គេអាចសន្និដ្ឋានបានថា ប្រជាជនមិនមែនតិចដូចនេះពេកទេ ព្រោះនៅឆ្នាំ ១៩២១ គឺ ៣៧ឆ្នាំក្រោយ គេបានធ្វើជំរឿនប្រជាជន ឃើញថា បាត់ដំបងមានប្រជាជន ៣០៧.០០០នាក់ ។

គេពិបាកជឿ ណាស់ថា នៅចន្លោះ ៣៧ឆ្នាំ ពីឆ្នាំ ១៨៨៤ ដល់ ១៩២១ ប្រជាជន បាត់ដំបង អាចកើនរហូតទៅបីដង ។

ខ- **សង្គមប្រជាជន-**

នៅសម័យលោកម្ចាស់ ប្រជាជនចែកជាវណ្ណៈច្រើនតែមិនច្រើនដល់នៅប្រទេសឥណ្ឌា ឬ ប្រទេសដទៃខ្លះទៀតទេ ។ ការដែលចំឡែកចំពោះយុវជនជាន់ក្រោយ គឺទាសភាព ដែលបារាំងបានបង្ខំឲ្យលោកម្ចាស់បំបាត់ចោល តែមិនបានសំរេច ។ នៅសម័យនោះ ប្រជាជនចែកជា ៣ វណ្ណៈ :

១- **វណ្ណៈអភិជន-**

គឺជាវណ្ណៈខ្ពង់ខ្ពស់ បានវង្សត្រកូលលោកម្ចាស់នេះជាអាទិ ហើយនិងវង្សត្រកូលពួកមន្ត្រីធំៗតមក ដូចជាលោកព្រះឃ្លាំង លោកបន្ទ្រីនាយកជាដើម ។ ពួកអភិជនបានដីស្រែតាបដងស្ទឹងសឹងតែទាំងអស់ជាកម្មសិទ្ធិរបស់គេ ។ ពួកអភិជនមិនមែនជាត្រកូលក្សត្រទេ មិនប្រើរាជសព្ទទេ តែមានភាសាខ្ពស់ សំរាប់អ្នកតូចតាចនិយាយជាមួយគេ ។ នៅផ្ទះ គេមានបាវបំរើស្តាំ ឆ្វេង ហើយមានពិធីការផ្សេងៗបង្ខំដាក់សុជីវធម៌ ពិសេសលើរាស្ត្រតូចតាច ។ អ្នកណាដើរកាត់មុខផ្ទះអភិជន ដោយមិនយកក្រមាក្រវាត់ចង្កេះ ឬដើរហួចច្រៀងគេចាត់ទុកជាព្រហើន ហើយគេអាចចាប់អ្នកនោះយកទៅវាយប្រដៅ ឬជួនកាលមានយកទៅសំលាប់ចោលបើរឹងទទឹង ។ ផ្ទុយទៅវិញ កូនពួកអភិជនអាចព្រហើនកោងកាចដាក់រាស្ត្រប្រជាវិញបាន ។

ពួកអភិជនច្រើនតែមានគោរមងារសំរាប់ហៅ គេមិនសូវហៅចំឈ្មោះទេ ។ គេមានលំដាប់សក្តិទៀតផង ដូចជា **ចៅផ្រះយ៉ា-ផ្រះយ៉ា-ផ្រះឬព្រះ-ហ្លួង-ឃុន-ម៉ឺន** ។ លំដាប់សក្តិនោះមានគោរមងារពីក្រោយដូចជា ចៅផ្រះយ៉ាកថាធន ផ្រះយ៉ាអធ័យ ផ្រះយ៉ាព្រះឃ្លាំង ផ្រះយ៉ាមនោមេត្រី ហ្លួងកំភោត ហ្លួងរិទ្ធិពលសែន ព្រះភិនិត្យសម្បត្តិ ឃុនពិនិត្យអក្សរ ឃុនសារកិច្ច ។ល។

តែយើងពិបាកដឹងលំដាប់សក្តិណាស់ ព្រោះអ្នកស្រុកច្រើនហៅតែងារ ដូចជាលោកព្រះឃ្លាំង លោកស្រីពិភក្តិ លោកស្នេហាប្រទេស លោកស្រីអញ្ជិត ។លេ។

វណ្ណៈអភិជននេះជាវណ្ណៈតពូជពង្ស ខ្លះជាឋានៈបានដោយសារសមត្ថភាព ខ្លះជាឋានៈបានដោយការផ្គាប់ផ្គុនសូកប៉ាន់ ។ អ្នកមានឋានៈជាចៅផ្រះយ៉ា មានតែម្នាក់ទេគឺ **លោកម្ចាស់** ។ វណ្ណៈលោកម្ចាស់នេះ ជាវណ្ណៈតពូជតពង្ស ។ គេត្រូវហៅកូនលោក

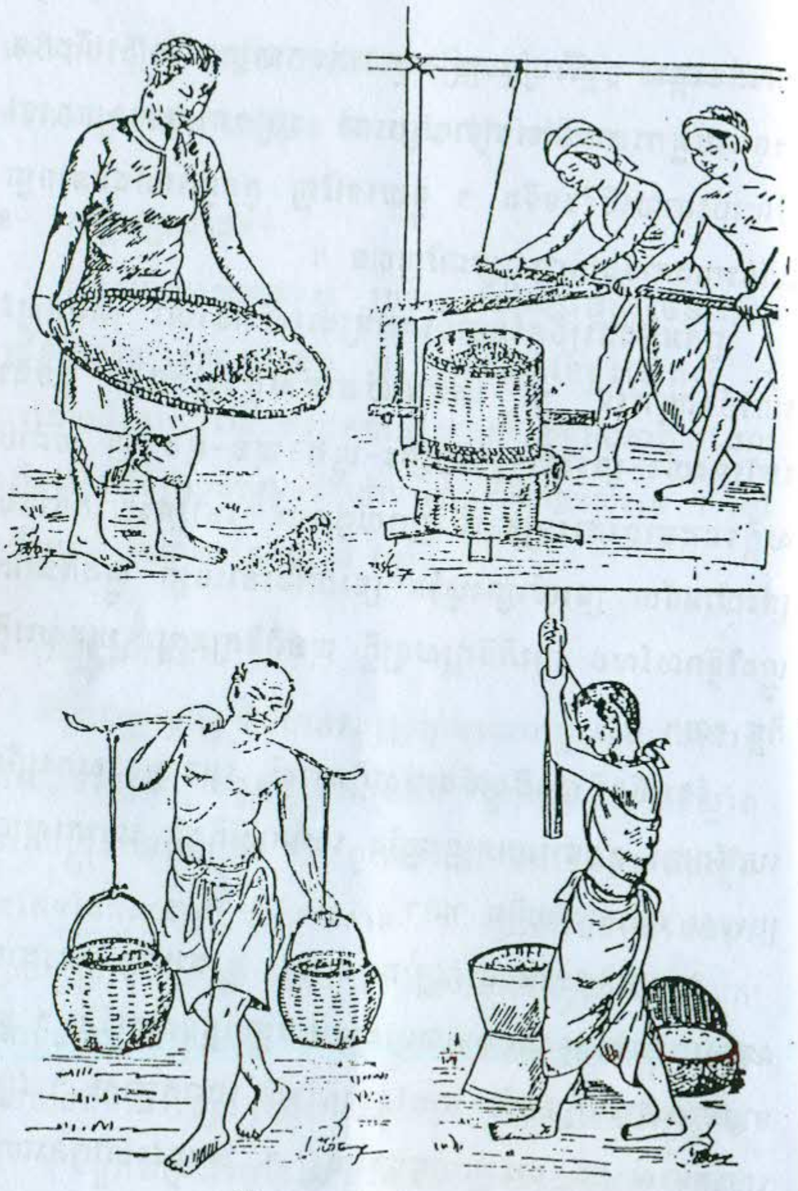

ជីវភាពរាស្ត្រសាមញ្ញ (ម.ប)

ម្ចាស់ថា ឃុន ដូចជាឃុំឃឿម ឃុនហ៊ីង ឃុនឃួង ។ តែបើមាន សមត្ថភាពនៅពេលពេញវ័យ គេអាចតំឡើងសក្តិពី ឃុន ទៅហ្លួង ទៅព្រះយ៉ាបានដូចជា ឃុន ឃឿម ឡើងជាព្រះយ៉ាអធិប ឃុន ឃួង ឡើងជាហ្លួងកោវិទ ។ល។ ចៅលោកម្ចាស់ គេច្រើនហៅថា នាយ ដូចជា នាយជា ។

២- វណ្ណៈរាស្ត្រសាមញ្ញ :

គឺជាវណ្ណៈប្រជារាស្ត្រធម្មតា ប្រកបរបរកសិកម្ម សិប្បកម្ម នេសាទ ពាណិជ្ជកម្ម ។ គឺជាវណ្ណៈដែលគេហៅថា អ្នកជា (មិនខ្ញុំគេ) ។ វណ្ណៈរាស្ត្រសមញ្ញត្រូវបង់ពន្ធដារជូនលោកម្ចាស់ ហើយ អាចលោកម្ចាស់កេណ្ឌឲ្យធ្វើការផ្សេងៗ ដូចជានៅពេល មានបុណ្យទាន ឬ ទៅបាញ់សត្វជាដើម ។

- វណ្ណៈទាសករ-

គឺជាវណ្ណៈខ្ញុំកញ្ជះគេ ។ ឈ្លើយសង្គ្រាម អ្នកមានទោស អ្នក ជំពាក់ប្រាក់គេ ត្រូវធ្លាក់ខ្លួនជាខ្ញុំកញ្ជះគេ ធ្វើការឲ្យគេដោយឥត យកកំរៃ ដោយគ្រាន់តែបានបាយមួយចំរែត និងខោអាវមួយ ចង្កេះ ។ ទាសករប្រភេទខ្លះ អាចរំដោះខ្លួនបានដោយសារការ យកលុយទៅលោះ ។ យើងជំពាក់ប្រាក់គេ ១០០បាត យើងត្រូវ

ធ្វើខ្ញុំកញ្ចះគេ រហូតដល់ថ្ងៃដែលយើងយកប្រាក់ទៅលោះមកវិញ ។

ទាសករដែលគេហៅថា "ខ្ញុំ" នោះ មានច្រើនសណ្ឋានដូចជា **ខ្ញុំរបិប** ឬ **ខ្ញុំក្នុង** ត្រូវរស់នៅបំរើគេរហូតខួបប្រាំងខួបវស្សា ។ បើមានកូនកើត កូននោះត្រូវធ្លាក់ខ្លួនជាខ្ញុំគេទៀត គេហៅថា **កូនក្រោល** ។ "**ខ្ញុំក្រៅ**" អាចនៅផ្ទះសំបែងបានក្រោយដែលធ្វើស្រែរួចហើយៗ អាចរកលុយកាក់មកលោះខ្លួនបាន ។

បើនិយាយពីទាសភាពនេះ យើងឃើញថាក្រៅពីអភិជនសឹងតែគ្មានអ្នកណារួចខ្លួនជាអ្នកជាពិតប្រាកដទេ ។ រាស្ត្រសាមញ្ញត្រូវមានកំណែនដោយឥតឲ្យកំរៃ ទៅបរបាញ់សត្វ ជួយផ្តល់សម្ភារៈ និងភស្តុភារផ្សេងៗជូនលោកម្ចាស់ឬ អភិជនណាដែលខ្លួនស្ម័គ្រ ។ ដូចនេះរាស្ត្រសាមញ្ញក៏មានជំពាក់បំណុលនឹងអភិជនដែរ ។ គ្រប់គ្នា ត្រូវរើសលោកធំណាម្នាក់ធ្វើជាចៅហ្វាយ ហើយបំរើគេគ្រប់ពេល ដែលគេមានធុរៈ ។ គេហៅយើងថា*«បាវកំលាំង»* ។

គ- ជនបរទេស-

គេអាចចាត់ទុកជាជនបរទេសគឺចិននិង យួន ។ ឯសៀម លាវ និងកូឡា គេចាត់ទុកជាជាតិជាមួយគ្នា ព្រោះប្រទេសសៀមមានជនជាតិទាំងនេះជាម្ចាស់ស្រុក តាំងពីយូរណាស់មកហើយ ៗ សៀមបោកប្រាសជនជាតិខ្មែរ លាវ បន ថាជាបងប្អូនគ្នាមាន

សាច់ឈាមកំណើតជាមួយគ្នា ។

ជនជាតិចិនមកតាំងនៅបាត់ដំបង តាំងពីយូរណាស់មកហើយ ។ ព្រះវិហារចិននៅផ្លូវលេខ ១ ឬនៅចុងស្ពានដែក មានតាំងពីមុនលោកម្ចាស់ទៅទៀត ។ តាំងពីពេលនោះមកដល់ពេលនេះ ចិនប្រកបរបរតែមួយ៉ាងគឺពាណិជ្ជកម្ម ។ ចិនបាននាំគ្រឿងឧបភោគបរិភោគពីស្រុកក្រៅមកលក់នៅបាត់ដំបង ។ ជនជាតិចិនច្រើនរស់នៅតែក្នុងទីប្រជុំជន ។

ចិនខ្លះបានក្លាយទៅជាអ្នកមាន ហើយទទួលការរាប់អានពីលោកម្ចាស់ៗក៏ឲ្យឋានន្តរសក្តិ ដូចជាលោកភក្តីពាណិជ្ជ យ៉ាងលោកស្រី ពិភក្តិ តាំង ស៊ា លោកស្នេហាប្រទេស ។ល។ ក្រោយដែលបានបណ្តាសក្តិនេះហើយ អភិជនថ្មីនេះត្រូវស្លៀកពាក់ឯកសណ្ឋានសំពត់ចងក្បិន អាវកត្រង់ ពាក់សក្តិយស ដូចមន្ត្រីដទៃទៀតដែរ ។ តែដំបូង គាត់មិនព្រមកាត់កំប៉ោយដែលជាទំលាប់ចិនទេ ។ អ្នកស្រុកតែងឡកឡឺយឲ្យអភិជនថ្មីនេះថា*«កំប៉ោយចិនក្បិនខ្មែរ»* ។ អស់លោកចិនទាំងនេះ ទ្រាំមិនបានក៏សុខចិត្តកាត់កំប៉ោយទៅ ទើបមានពាក្យថា *«ចិនដាច់កំប៉ោយ»* ។

តាមធម្មតា នៅពេលនោះ ចិនតែងទុកសក់វែងហើយចងជាកំប៉ោយដោយមានបន្តអំបោះសូត្រ មូរជុំវិញកំប៉ោយនោះ ។ ពួក

ចិនៗខ្លាចតំរូតភូថនណាស់ ។ ចិនមកស្រុកខ្មែរមិនសូវយកប្រពន្ធមកទេ ច្រើនតែមករៀបការជាមួយខ្មែរ ។

ជនជាតិយួនរស់នៅតាមដងស្ទឹង មានមុខរបរនេសាទនិងសិប្បកម្ម ។ យួនមានច្រើននៅភូមិខ្សាច់ពោយ ហើយច្រើនកាន់សាសនាកាតូលិក ។ យួនច្រើនប្រើសំពត់ព្រែរលោងៗជាសំលៀកបំពាក់ បានជាមានពាក្យថា ព្រែយួន ។ ម្យ៉ាងទៀតយួនចូលចិត្តស្លៀកខោឡាញ់ ។ មានពាក្យឃ្លោងបុរាណថា«*ដីរីយោល ដៃស្រីថ្លៃយោលខ្លួន សក់យោលក្រមួនយួនយោលខោឡាញ់ ។*»

យួនច្រើនរស់នៅជាសហគមន៍ដាច់ដោយឡែក មិនសូវរៀបការជាមួយ ខ្មែរដូចចិនទេ ។

ឃ- សុខមាលភាពប្រជារាស្ត្រ-

នៅសម័យលោកម្ចាស់ ប្រជារាស្ត្ររស់នៅត្រដាបត្រដួសពិបាកជំនះនឹងធម្មជាតិណាស់ ។ ជំងឺរាតត្បាតផ្សេងៗ បានធ្វើឲ្យមនុស្សស្លាប់អស់សឹងតែពាក់កណ្តាលក្នុងមួយឆ្នាំៗ ហើយជាពិសេសច្រើនតែស្លាប់កូនក្មេង ។

លោកម្ចាស់ មិនដែលមានគំនិតកសាងមន្ទីរពេទ្យសំរាប់ជួយសង្គ្រោះប្រជារាស្ត្រទេ ។ ពេលមានជំងឺ អ្នកស្រុកប្រើតែសំបកឈើមើមឈើ ធ្វើជាថ្នាំកែរោគ ។ បន្តអាគមគាថារបស់គ្រូស្តោះព្រួស

អាចសង្គ្រោះបានតែអ្នកមាននិស្ស័យ ។ តែឮថា កាលដើមនៅវត្តកណ្តឹងមានលោកគ្រូស្តោះព្រួសពូកែមួយអង្គព្រះនាម ចាន់ ត្រុស ពូកែខាងរោគបាក់ដៃបាក់ជើងនិងមើលរោគផ្សេងៗ ។ លោកគ្រូ ចាន់ ត្រុស ពូកែហួសពីកាំស្នាន ។ គេថា នៅពេលនោះ បើមានអ្នកណាកើតអាសន្នរោគ ឲ្យតែបានសែងចូលក្នុងវត្តកណ្តឹងមុខតែជាសះស្បើយ មិនបាច់ផឹកថ្នាំទេ ។ នៅសម័យលោកម្ចាស់ឈុំ លោកគ្រូ រស់ នៅវត្តកណ្តឹងដដែលនេះក៏ពូកែសក្តិសិទ្ធិដែរ ។

តែការព្យាបាលរោគតាមរបៀបទាន់សម័យមិនទាន់មានទេ ។ នៅក្នុងក្រុង មានហាងចិនសែពីរកន្លែងលក់ថ្នាំមកពីស្រុកចិន តែខ្មែរមិនសូវប្រើថ្នាំចិនសែតែមួយមុខទេ ។ អ្នកមាន ឬអ្នកធំមានអាស្ពីរីន ពីរ៉ាមីដុង ប្រើដែរ តែថ្នាំទាំងនេះទិញមកពីភ្នំពេញ ឬពីបាងកក ។

លោក អុង ប៉ាង តឹក បានប្រាប់ថា នៅហាងរូសិល មានលក់ថ្នាំបារាំងមួយមុខដែរគឺ អែរយ៉ូដាយ ដែលក្រោយមកហៅតាមបារាំងថា អ៊ីយ៉ូឌីន គឺថ្នាំក្រហមសំរាប់លាបដំបៅ ។ លោកតា ឥន្ទសុន្ទរ៍ បានប្រាប់បន្ថែមថា កាលគាត់នៅពីតូចៗ ឪពុកគាត់បាននាំគាត់ទៅបណ្តុះអុតនៅហាងរូសិលជាមួយនឹងកុមារដទៃទៀត ។ តែការនាំឲ្យពិបាកចិត្តនោះ គឺនៅស្ថានកុងស៊ុលបារាំង មានគិលានុប្ប

ដ្ឋានមួយដែរ តែលោកម្ចាស់ហាមដាច់ខាតមិនឲ្យរាស្ត្រប្រជាទាក់ទងជាមួយកុងស៊ុលបារាំងនេះទេ ។ លោកម្ចាស់បាញ់ចោលអ្នកណាហ៊ានរឹងទទឹងទៅទាក់ទងជាមួយបារាំង ។

ម្យ៉ាងទៀត នៅឆ្នាំ ១៩០៤ ខាងសាសនាកាតូលិក មានបើកមន្ទីរពេទ្យតូចមួយដែរ តែរាស្ត្រខ្មែរកាន់ពុទ្ធសាសនា មិនទៅជួបមុខពួកអសេយ្យសាសន៍ទាំងនោះទេ ។ នៅពេលជាមួយនេះ គេក៏មានបើកមន្ទីររក្សាក្មេងកំព្រាមួយដែរ ។

ច- សំលៀកបំពាក់និងការតុបតែងកាយ.-

កាលពី៧០ឆ្នាំមុន ដោយសារសង្គមខ្មែរនៅបាត់ដំបងចែកជាវណ្ណៈច្បាស់លាស់ សំលៀកបំពាក់និងការតុបតែងកាយក៏មានភាពខុសគ្នាពីវណ្ណៈមួយទៅវណ្ណៈមួយដែរ ។ ទាសកររកតែខោស្លៀកគ្មាន ច្រើនតែស្លៀកសំពតរការដែលគេឈប់ប្រើហើយៗយកមកប៉ះច្រើនជាន់ច្រើនត្រួត ។ រាស្ត្រសាមញ្ញមិនសូវសម្បូរខោអាវណាស់ដែរទេ ស្លៀកខោអាវដាច់រយ៉ៃប៉ះមុខប៉ះក្រោយ ។ តែពួកអភិជននិងអ្នកមានធំស្លៀកពាក់និងតុបតែងកាយតាមរបៀបទំនើបបើយើងមិនបានគិត មុខតែស្មានខុសហើយ ។

ផ្ទាំង ទី ៦

សំលៀកបំពាក់បុរស (ម.ម)

សំលៀកបំពាក់ស្ត្រី

កុមារ (ម.ម)

- សំលៀកបំពាក់ប្រុស.-

នៅពេលធ្វើស្រែចំការឬលីសែង គេនិយមស្លៀកខោខ្លីត្រឹមក្បាលជង្គង់ពាក់អាវកម្ពុលដៃខ្លី មានពុះទ្រូង ដាក់ខ្សែវពីរ ដែលគេហៅថា "អាវប៉ែក "។ អ្នកក្រត្រូវមានសំលៀកបំពាក់បំរុងទុកនៅពេលមានបុណ្យទាន ។ ពេលបុណ្យ អ្នកក្រនិយមស្លៀកសំពត់ចងក្បិន ឬ ខៀន ពាក់អាវប៉ែក ហើយមានក្រមាចងក្រវាត់ពីក្រៅអាវ ។ អ្នកមានច្រើនពាក់អាវកត្រង់ ហៅថា "អាវកត " ស្លៀកសំពត់ចងក្បិន ពាក់ស្បែកជើងឃ្លុប ពាក់ស្រោមជើងវែង ។ នៅពេលមានបុណ្យ ឬពិធីផ្សេងៗ ទាំងនាម៉ឺនទាំងអ្នកមានធនធានបច្ចុប្បន្ននិយមពាក់អាវផាយ ។ អាវផាយជាអាវធំ មានដៃវែងរលុងហើយស្រុងដល់ក្បាលជង្គង់ធ្វើអំពីសំពត់ព្រែស្តើង មានប៉ាក់ផ្កាសំរាប់ពាក់ក្រៅអាវ ។ នៅពេលធម្មតា មនុស្សតិចណាស់ចេះពាក់ស្បែកជើង ។ មានតែ មន្ត្រីទេដែលពាក់ស្បែកជើងទៅតាមឯកសណ្ឋានដែលគេបញ្ញត្តិ ។ ពេលដើរធម្មតា គេឃើញមានអ្នកខ្លះពាក់ស្បែកជើងផ្ទាត់ មានខ្សែជំពាមធ្វើពីស្បែកគោទាំងកំរោលដែលគេហៅថា ស្បែកជើង កូឡា ព្រោះគេនាំយកមកពីតំបន់ប៉ៃលិន ។

- សំលៀកបំពាក់ស្ត្រី.-

ដូចសព្វថ្ងៃដែរ ម៉ូតសំលៀកបំពាក់ស្ត្រីផ្លាស់ប្តូរញឹកញាប់ណាស់ ។ តាមធម្មតាគេនិយមប្រើអាវបំពង់ជាមួយសំពត់ចងក្បិន។ ពេលចេញដើរ គេច្រើនពាក់អាវនាងណយ ដែលមានដៃវែង ។

នៅពេលធ្វើដំណើរតាមរទេះគោ គេមានអាវម្យ៉ាងគ្មានដៃមានក មានដាក់ខ្សែវសំរាប់ពាក់ក្រៅអាវ កុំឲ្យធូលីប្រឡាក់អាវ ហៅថា អាវបែបួរ (ប្រែថាអាវស្លឹកឈូក)។ គេច្រើនប្រើខ្សែវម្យ៉ាង ហៅថាខ្សែវកាឌុម ។ ស្រីតិចណាស់ចេះពាក់ស្បែកជើង ។ ស្រីអភិជនច្រើនពាក់ស្បែកជើងឃ្លុប និងពាក់ស្រោមជើងដូចប្រុសដែរ នៅពេលមានបុណ្យទាន ឬគេប្រើស្បែកជើងផ្ទាត់មានឃ្លុបមុខឬមានប៉ាក់ឌិន ។ ស្បែកជើងទាំងស្រីទាំងប្រុស ច្រើនទិញមកពីបរទេស ។

- សក់ក្បាល.-

ទាំងស្រីទាំងប្រុសនិយមកាត់សក់ខ្លី ហៅថា*សក់ផ្កាថ្កូវ* តែស្រីច្រើនទុកឲ្យមានជើងសក់វែង ដែលគេហៅថា ទុកវៃ ។ កាលពីជំនាន់លោកកថាថន ញ៉ុញ ពួកស្រីល្ងោនត្រូវតែដកសក់ជុំវិញផុកដោយលាបខ្លាញ់ដំរីមិនឲ្យដុះរហូត ។

គេនិយមកោរសក់ឲ្យក្មេង ទាំងស្រីទាំងប្រុសដោយមានទុក

ផ្ទាំង ទី ៧

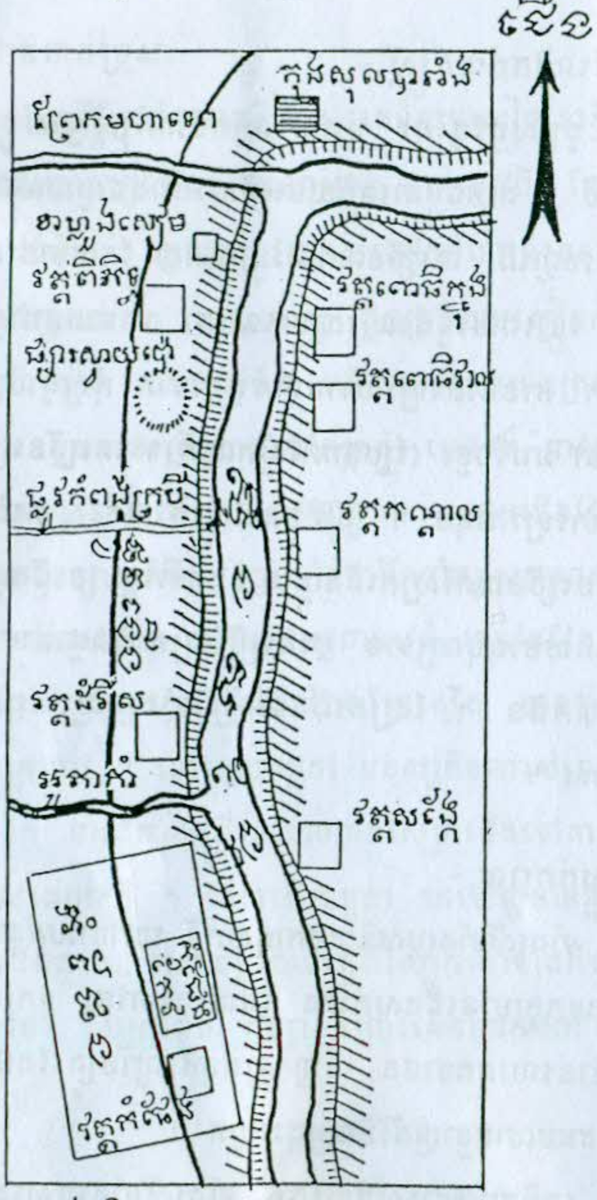

បាត់ដំបងនៅឆ្នាំ១៩០៧

ជុក ។ ជុកនៅលើហៅថា កំប៉ោយ ជុកនៅខាងក្រោយហៅថា កន្ទុតរមូង ។ បើមានជុកពីរនៅសងខាង គេហៅថា ជុកទីទុយ ។ ក្មេងខ្លះទុកជុកពីរ ឬ បួនកន្លែង ។ គេបួងជុក ដោយមានដាក់ស្នៀតសក់ជូនកាលធ្វើអំពីមាសឬដាំពេជ្រ ។

នៅពេលអាយុបាន ១៣ ឬ ១៤ឆ្នាំ គេប្រារព្ធពិធីកោរសក់ គឺកោរជុកចោលហើយកាត់សក់ដូចចាស់ៗ ។ អ្នកមាន ឬអ្នកធំធ្វើបុណ្យយ៉ាងអ៊ឹកអធឹកនៅពេលកោរសក់ឲ្យកូននេះ ។ តែ អ្នកក្រីក្ររងចាំតែថ្ងៃខែវាហ៍ទើបនាំគ្នាទៅវត្តឲ្យលោកសង្ឃស្រោចទឹកបង្គ្រប់កិច្ច ហើយកោរជុកចោលទៅ ។ នេះជាពិធីសាមញ្ញបំផុត បង្ហាញឋានៈទាបតូចរបស់ខ្លួន ។

៣- ទីប្រជុំជនបាត់ដំបងនៅឆ្នាំ ១៩០៧

តាំងពីយូរយារណាស់មកហើយ ក្រុងបាត់ដំបងមានទីតាំងនៅត្រង់ដដែលគ្រាន់តែផ្លាស់ប្ដូរបន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ គឺលាតសន្ធឹងតាមត្រើយខាងឆ្វេងនៃស្ទឹងសង្កែ តាំងពីភាសុីស្រាខាងត្បូងកំផែងរហូតដល់ព្រែកមហាទេព ។ កាលនៅឆ្នាំ១៩០៧ បាត់ដំបងជាទីប្រជុំជនតូច មានផ្លូវថ្នល់តែមួយស្របតាមដងស្ទឹង ។ អ្នកស្រុកសង់ទីលំនៅរកេតរកូតសងខាងផ្លូវថ្នល់នេះ ។ អ្នកប្រាជ្ញបារាំងឈ្មោះ ដឺឡាប៉ក បានមកធ្វើទស្សនកិច្ចនៅបាត់ដំបងកាលពីឆ្នាំ ១៨៨០ បានសន្និដ្ឋាន

ថាទីប្រជុំជនបាត់ដំបង មានប្រជាជនប្រហែល ២៥.០០នាក់ ។ គេអាចចែកទីក្រុងបាត់ដំបង នៅពេលនោះជាពីរសង្កាត់គឺ :

- សង្កាត់ មុខកំផែង
- សង្កាត់ ផ្សារស្វាយប៉ោ

ក/ សង្កាត់មុខកំផែង

នៅត្រើយខាងលិចនៃដងស្ទឹងសង្កែ ខាងត្បូងទីប្រជុំជនមានកំផែង ធ្វើអំពីអិដ្ឋប្លុកបាយអរ បណ្តោយ ៧២០ម៉ែត្រ គឺពីត្រង់ផ្លូវបំបែកទៅប៉ៃលិន មកទល់និងមន្ទីរប្រៃសណីយ៍សព្វថ្ងៃ ហើយមានទទឹង ៤៨០ម៉ែត្រ គឺពីផ្លូវលេខ១ ដល់ក្រោយពន្ធនាគារសព្វថ្ងៃ ។

នៅខាងចុងនៃឯកសារនេះ នឹងមានរៀបរាប់អំពីកំផែងនេះដែលគេរុះរើចោល តាំងពីឆ្នាំ ១៩១០ ។

នៅខាងត្បូងកំផែង ត្រង់ផ្សារលើសព្វថ្ងៃ មានរោងបិតស្រារបស់លោកស្រីពិភក្តិ ។ តាមដងស្ទឹង ហូរហែទៅទិសខាងជើងមានផ្លូវថ្នល់មួយ កាត់មុខកំផែង និងកាត់ទីប្រជុំជន ។

មកដល់ត្រង់ជ្រុងអាគ្នេយ៍នៃកំផែង ផ្លូវថ្នល់បែកជាពីរ គឺមួយស្របតាមជើងកំផែង មួយទៀតបែកទៅមាត់ស្ទឹងទៅជួបផ្លូវទី១ជាផ្លូវធំ នៅអូរតាគាំ ។ នៅមុខក្លោងទ្វារទាំងពីរខាងកើតនៃកំផែង មានផ្លូវពីរកាត់ទទឹង ភ្ជាប់ផ្លូវស្របកំផែងនិងផ្លូវមាត់ស្ទឹង ។

មុខកំផែង ជាសង្កាត់លំនៅឋានរបស់អភិជន មានផ្ទះថ្មនិងផ្ទះឈើ សង់លាយចំរុះគ្នាកេតរកូត ឥតសណ្តាប់ធ្នាប់ ប្រជៀតគ្នានៅក្បែរថ្នល់ ហើយផ្ទះភាគច្រើនសង់ចុះជ្រៅទៅក្នុងស្ទឹង គឺជើងសសរក្រោយ នៅក្នុងទឹកតែម្តង ។ នៅតាមមុខកំផែងមិនមានផ្ទះនៅខាងលិចផ្លូវទេ ពីព្រោះផ្លូវនេះស្របកៀកនិងកំផែងណាស់ ។ នៅជាប់និងផ្លូវស្របកំផែង ពីត្បូងទៅជើង អ្នកដំណើរអាចសង្កេតឃើញផ្ទះសំខាន់ៗដូចជាផ្ទះលោកមហាថៃ ផ្ទះផ្សារអភ័យលឿម និងផ្ទះថ្ម ៣ ជាន់មួយខ្នង សំរាប់ទទួលភ្ញៀវកិត្តិយស ដែលអ្នកស្រុកសម័យនោះនិយមហៅថា "តឹកខ្ពស់ "។ មកដល់មុខក្លោងទ្វារខាងជើង ខាងកើតមានទីធ្លាស្រឡះដែលអ្នកស្រុកតែងនាំគ្នាយកផលិតផលរបស់ខ្លួនមកលក់ដូរ ហើយនិយមហៅថា "ផ្សារមុខកំផែង "។ នៅខាងកើតផ្សារនេះ នៅតាមមាត់ស្ទឹងមានតៀមចិនលក់ទំនិញផ្សេងៗ ។ ផុតពីទីផ្សារនេះទៅគឺជាសង្កាត់រដ្ឋបាល ដែលមានសាលាអំភើ (សាលស្រុក) សាលាខ្វែង (តុលាការ) និងប្រៃសណីយ៍ទូរលេខ ។ នៅមុខវត្តសង្កែ ត្រើយខាងលិចមានផ្ទះបណ្តែតទឹកដែលគេហៅថា "ផែ "ជាទីសំរាប់ស្ត្រីក្នុងកំផែងចុះមកងូតទឹករាល់ពេលល្ងាច ។

សូមបញ្ជាក់ថា នៅមុខកំផែង ត្រង់ក្លោងទ្វារទាំងពីរទាំងខាង

លិចស្ទឹង ទាំងខាងកើតស្ទឹង អ្នកស្រុកមិនហ៊ានសង់ផ្ទះទេ ពីព្រោះវាចំមុខកាំភ្លើងធំដែលតាំងនៅក្នុងកំផែង ។

សង្កាត់មុខកំផែង ចប់ត្រឹមអូរមួយនៅចន្លោះកំផែងនិងវត្តដំរីស ដែលហូរពីវាលស្រែទៅស្ទឹងសង្កែ ហៅថា "អូរតាគាំ"។ តាគាំជាឈ្មោះចៅហ្វាយស្រុកស្រែអន្ទាក់ តាំងពីបុនឃុនធិនទៅទៀត ។ គាត់បានយកដំរីមកបញ្ជាន់ដីឲ្យទឹកហូរ កុំឲ្យលិចលង់ស្រែគាត់ ។ ក៏ប៉ុន្តែអ្នកខ្លះនិយាយថា កាលគាត់ធ្វើចៅហ្វាយស្រុកគាត់បាននាំកូនស្រុករបស់គាត់មកជួយជីកអូរនេះធ្វើជាគូទឹកពទ្ធ័ជុំវិញកំផែង ។ ក៏ប៉ុន្តែបើតាមយើងដឹង អូរតាគាំនេះជាប់ហូរហែរ ទៅអូរសន្ទែ (ច្រាបក្រសាំង) រហូតដល់បឹងខ្នារ (ឈើទាល) ។

ខ/- **សង្កាត់ផ្សារស្វាយពៅ.-**

យើងឆ្លងស្ពានឈើមួយ កាត់អូរតាគាំតាមផ្លូវតែមួយនៃទីក្រុង ។ ចាប់ពិនេះទៅ ផ្ទះច្រើនតែសង់ខាងកើតថ្នល់តាមលក្ខណៈដដែល គឺ ដាក់ផ្ទះបាយទៅក្នុងស្ទឹងដែលជាទំលាប់មួយខុសក្បួនអនាម័យ ។ ផ្ទះមានច្រើនណាស់ តែយើងអាចសង្កេតឃើញនៅខាងមុខវត្តដំរីស ខាងលិចថ្នល់ផ្ទះលោកភក្តីពាណិជ្ជ យ៉ាង ។ នៅខាងកើតមាន ផ្ទះចឹកជុយដែលជាធនាគារិករបស់លោកម្ចាស់ជាអ្នកបោះប្រាក់ ប៉ៃ សំរាប់ចាយនៅបាត់ដំបង ។ ហួសពីនេះបន្តិច

ទៅ ត្រង់ផ្នែកសាធារណការ មានផ្ទះលោកអតីតព្រះឃ្លាំងប៉ុកដែលជាចៅហ្វាយស្រុកមង្គលបុរី ។ នៅក្បែរស្ពានដែក ខាងកើតថ្នល់មុខរោងកុនសង្កែសព្វថ្ងៃ មានគ្រឹះស្ថានពាណិជ្ជកម្មសំខាន់មួយដែលអ្នកស្រុកហៅថា **ហាងរូសិល** ។ កាលដើម រូសិល លក់តែគ្រឿងកំប៉ិកកំប៉ុកទេ តែថ្ងៃក្រោយមក ក្លាយជា ហាងធំលក់តាំងពីសំពត់អាវ ចានក្បានរហូតដល់កាំភ្លើង គ្រាប់រំសេវ ។ រូសិលនេះជាជាតិអាឡឺម៉ង់ មានកូនប្រុសម្នាក់ឈ្មោះ សៀសង់ "ដែលអ្នកស្រុកនិយមហៅថា ស៊ុសងៗ ។ មកដល់ត្រង់សណ្ឋាគារអង្គរសព្វថ្ងៃមានអ្នកតាចិនមួយនៅមាត់ស្ទឹង ហើយមានផ្លូវមួយមកពីវាលស្រែសំរាប់អ្នកស្រុកនាំក្របីមកផឹកទឹក ។ គេហៅកន្លែងនេះថា "កំពង់ក្របី "។ នៅកំពង់ក្របីនៅខាងក្រោយបន្តិចមានបនស្រីពេស្យាមួយកន្លែង។

ហួសពីកំពង់ក្របីទៅ មានតៀមចិនលក់ទំនិញ តៗរហូតដល់ទីផ្សារសព្វថ្ងៃ ដែលកាលនោះគ្រាន់ជាវាលស្រឡះសំរាប់អ្នកស្រុកលក់ផលិតផលរបស់ខ្លួន ។ នៅក្បែរនេះ នៅក្រោមម្លប់ស្វាយមួយយ៉ាងធំ មានរោងបៀ ដែលជាល្បែងស៊ីសងម្យ៉ាង ទើបមានពាក្យថា **ស្វាយបៀ** "រហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។ សូមបញ្ជាក់ថានៅសម័យលោកម្ចាស់ គេអាចជក់អាភៀន ឬ លេងល្បែងស៊ីសងបានតាម

ចិត្ត នៅតាមរោងល្បែងដែលមានបង់ភាស៊ីជូនលោកម្ចាស់ ។

បើយើងដើរហួសផ្សារស្វាយប៉ោទៅជើង ចំនួនផ្ទះថយចុះបន្តិចម្តងៗ ។ នៅមុខវត្តពិភិទ្ធ គេឃើញមានផ្ទះខាហ្លួងសៀមដែលជាផ្ទះឈើប្រក់ស្បូវ ។ នៅត្រង់ទីប្រសព្វមុខព្រែកមហាទេពនិងស្ទឹងសង្កែ មានទីសំចតកប៉ាល់ដែលមកពីបាក់ព្រា ។ យើងឆ្លងព្រែកមហាទេព តាមស្ពានតូចមួយដែលរទេះគោមិនអាចបរកាត់បានទេ ។ នៅខាងជើងព្រែក មានស្ពានកុងស៊ុលបារាំង ដែលគេសំគាល់បានពីចំងាយ ដោយសារដងកើយ៉ាងខ្ពស់ បង្ហូតទង់ជាតិបារាំងពណ៌ខៀវ ស ក្រហម ។ ហួសពីស្ពានកុងស៊ុលបារាំងនេះទៅគឺភូមិអ្នកស្រុកធម្មតា ។ នៅខាងកើតស្ទឹងក៏ជាភូមិអ្នកស្រុកមិនមានទីប្រជុំជនធំដុំទេ ។

គ- អំពីការលក់ដូរ- នៅសម័យលោកម្ចាស់ សកម្មភាពពាណិជ្ជកម្មក្នុងខេត្តមានលក្ខណៈទន់ខ្សោយណាស់ ។ នៅទីផ្សារអ្នកស្រុកនាំផលិតផលរបស់ខ្លួនមកលក់ដូរដោយដាក់សំដិលផ្ទាល់ដី ឬមានរានតូចៗ សំរាប់លក់បបរ នំនែកផ្សេងៗ ។ នៅទីផ្សារមិនដែលមានលក់សាច់គោទាល់តែសោះ ។ គេច្រើនតែបេះផ្លែឈើស្លឹកឈើយកមកលក់ ។ បន្លែដែលដាំមានតែតាមរដូវ ។ គេលក់សាច់ក្រពើជាអចិន្ត្រៃយ៍ជាមួយត្រី ។ នៅតាមផ្ទះចិនមានលក់

គ្រឿងឧបភោគបរិភោគផ្សេងៗ តែគេមិនឃើញមានហាងលក់គុយទាវ កាហ្វេទេ ។ ទឹកកកក៏មិនទាន់មានលក់ដែរ តែលោកយាយអ៊ូចដែលម្តាយគាត់ជាអតីតស្រីរបាំ គាត់អាចចូលក្នុងកំផែងបាននោះ បានអះអាងថា នៅផ្ទះលោកម្ចាស់មានម៉ាស៊ីនធ្វើទឹកកកដែលមានយួនប្រុសម្នាក់ជាអ្នកកាន់កាប់ ។ គេធ្វើទឹកកកសំរាប់តែគ្រួសារលោកម្ចាស់និងចែកញាតិបិត្តខ្លះ ។

នៅតាមតៀមចិនមិនទាន់មានហាងកាត់ដេរខោអាវ ឬហាងកាត់សក់ទេ ។ គេឃើញមានផ្ទះ២ លក់ថ្នាំចិនសែ ។ នៅពេលនោះគេមានថតរូបដែរហើយ ។ តែដោយមិនមានអគ្គិសនី គេថតតែនៅខាងក្រៅផ្ទះ ។ អ្នកស្រុកអាចជួលចិនឲ្យទៅថតដល់ផ្ទះតែប្រដាប់ថតពេលនោះធំហើយពិបាកលើកចុះឡើងណាស់ ។ មានតែអ្នកធំ អ្នកមានទេ ដែលបានថតរូប ព្រោះគេយកឈ្នួលថ្លៃពេក។ អ្នកស្រុកមិនសូវហ៊ានថតទេ ព្រោះយល់ថា ម៉ាស៊ីនថត អាចស្រូបយកឈាមមនុស្ស ធ្វើឲ្យមនុស្សមានអាយុខ្លី ហើយគេអះអាងថាអ្នកដែលបានថត ច្រើនតែស្លាប់ប៉ុន្មានខែក្រោយ គ្រប់គ្នា ៗ ។

ឃ- អំពីផ្ទះសំបែង

លំនៅស្ថាននៅសម័យលោកម្ចាស់ ប្លែកពីយើងសព្វថ្ងៃច្រើនដែរ ។ គំរូផ្ទះដែលមានសម័យនោះច្រើនតែបាត់អស់ទៅហើយ ។

ផ្ទះដែលជាលក្ខណៈសំគាល់នៅពេលនោះគឺផ្ទះម្យ៉ាងដែលមានដំបូលខ្ពស់ស្រួច ហៅថា "**ផ្ទះខ្មែរ**"។ ផ្ទះខ្មែរគឺជាផ្ទះរាស្ត្រសាមញ្ញ ។ ផ្ទះខ្មែរមានដំបូលចោតយ៉ាងខ្លាំង ហើយមានហប់មុខហប់ក្រោយនិងហប់នៅចុងជើង ។ ខាងក្បាលដំណោក គ្មានហប់ទេ ។ ផ្ទះខ្មែរមានរនាបក្រាលពីរថ្នាក់ ។ សព្វថ្ងៃ ផ្ទះខ្មែរបាត់អស់រលីងទៅហើយ ។ ក្រៅពីផ្ទះខ្មែរ ដែលជាលក្ខណៈពិសេសជំនាន់ដើមគេមានគំរូផ្ទះផ្សេងៗដូចជា :

- **ផ្ទះរោងដោល** គឺជាផ្ទះមានសសរ៣ជួរ ហើយដំបូលមានហោជាងតូចមួយ ។ បើគ្មានហោជាង ហៅថា**ផ្ទះគ្រដោម** ។ អ្នកស្រុកមិនសូវធ្វើផ្ទះគ្រដោមទេ ព្រោះគេថាសក្តិមិនដល់ ។

- **ផ្ទះរង់ដៀង** ខុសប្លែកពីផ្ទះរោងដោលត្រង់ដែលមានសសរ ៤ ជួរ ហើយមានហោជាងធំជាង ។ ម្យ៉ាងទៀត ផ្ទះរបៀបរង់ដៀងដែរ តែមានដំបូលពីរថ្នាក់របៀបដូចដំបូលព្រះវិហារ គេហៅថា ផ្ទះខសង ។ គេច្រើនតែធ្វើកុដិ ឬសាលាជាផ្ទះ**ខសង**។

នៅបាត់ដំបងពេលនោះ មានផ្ទះថ្មតិចតួចណាស់ ។ គេអាចក្រឡែផ្ទះថ្មតាមបែបសម័យ តែគេធ្វើផ្ទះឈើដោយមានក្បូនខ្នាតទៀងទាត់ពីបុរាណ ។ គេមិនដែលបំភ្លៃម៉ូតផ្ទះ ដូចសព្វថ្ងៃទេ ។

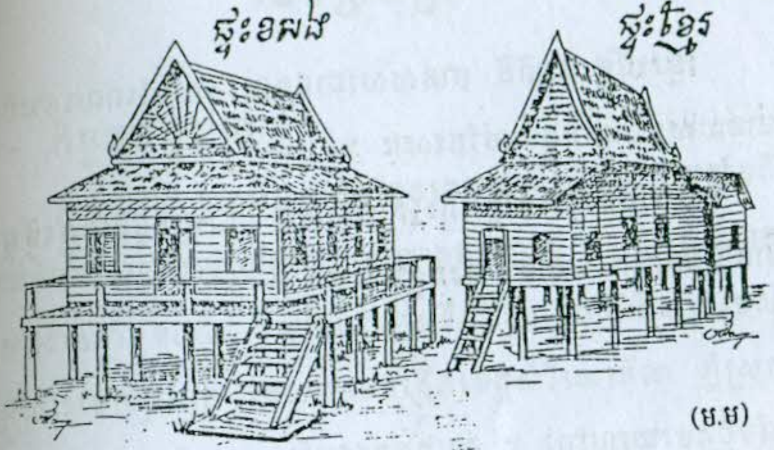

(ម.ម)

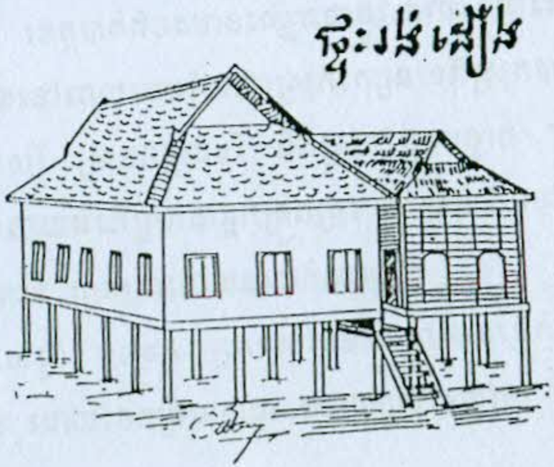

(ម.ម)

ខ្មែរធ្វើផ្ទះផុតពីដី មានសសរជាជន្ទល់ តែនៅពេលនោះមិនមានសសរតំកល់អិដ្ឋទាល់តែសោះ ។

ចិនច្រើនរស់នៅក្នុងផ្ទះតៀមផ្ទាល់ដី ។ យួនចូលចិត្តធ្វើផ្ទះមានដំបូលកាត់ ហៅថា **ផ្ទះកន្តាំង** ។

Khmer Story Lovers